

Faiz Dışı Fazlaya Genel Bir Bakış

Aykut AYDIN

Vergi Denetmen Yardımcısı

Son günlerde hükümet ile IMF heyeti arasındaki 2005 yılı Bütçe Tasarısı hakkındaki görüşmelerde en tartışmalı konuların başında; Faiz Dışı Fazla hedefinin ne olması ve bu hedefin yerine getirilmesi için ne gibi önlemler alınması gerektiği gelmektedir. Bu vesileyle son günlerin en tartışmalı konusu olan Faiz Dışı Fazla kavramı hakkında aşağıda genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Faiz Dışı Fazlanın Tanımı :

Faiz dışı fazla; bütçenin toplam gelirleriyle, bütçeden yapılan faiz ödemeleri yok sayıldığında geriye kalan harcamalar arasındaki farktır. Kısaca toplam harcamalardan faiz harcamaları çıkarıldığı zaman, gelirin gideri karşılayıp karşılayamadığını gösterir.

Daha basit bir anlatımla faiz dışı fazla; Türkiye'nin hiç faiz gideri olmasaydı, bütçenin gelir-gider durumunun ne olacağını açıklayan bir kavramdır.

Oransal olarak ise Faiz Dışı Fazlayı; devletin toplam gelirlerinden faiz dışı harcamalarının çıkarılması sonucunda bulunan tutarın milli gelire oranı şeklinde tanımlayabiliriz

Faiz dışı fazladan kasıt aslında, "Faiz Dışı Bütçe Fazlası"dır. Bütçe fazlası, devletin bütçesindeki toplam gelirlerle toplam harcamalar arasındaki farkı ifade etmektedir.

Faiz dışı bütçe fazlası ise yine toplam gelirlerle harcamalar arasındaki farktır ama faiz dışı fazla bulunurken formülden faiz ödemelerinin çıkarılması gerekmektedir.

Faiz Dışı Fazlanın Hesaplanması :

Faiz dışı Bütçe Fazlasını 59.Hükümetin hazırlamış olduğu 2005 yılı Bütçe tasarısındaki Konsolide Bütçe Dengesi hedefine göre şu şekilde hesaplayabiliriz

(Tablo 1) **KONSOLİDE BÜTÇE DENGESİ** **2005 HEDEFİ**

	CARİ FİYATLARLA (KATRİLYON)	
HARCAMALAR		155,47
Faiz	56,44	
Faiz Dışı Harcamalar	99,03	
FAİZ DIŞI HARCAMALAR	99,03	
Personel ve Sosyal Gv. Primleri	36,24	
Mal ve Hizmet Alımları	14,37	
Cari Transferler	32,50	
Sermaye Giderleri	10,14	
Sermaye Transferleri	1,08	
Borç Verme	2,80	
Yedek Ödenekler	1,90	
GELİRLER		126,34
Vergi Gelirleri	119,00	
Vergi Dışı Gelirler	18,84	
Sermaye Gelirleri	0,93	
Alınan Bağış ve Yardımlar	0,13	
Red ve İadeler (-)	(12,52)	
BÜTÇE AÇIĞI		29,13
FAİZ DIŞI FAZLA		27,30

FAİZ DIŞI FAZLA = Toplam Gelirler-(Toplam Harcamalar-Faiz Harcamaları)
 (2005) = 26.34 katrilyon-(155.47 – 56.44 katrilyon)
 = 126.34-99.03 katrilyon
 = 27.30 katrilyon

Oransal olarak;

$$\begin{aligned}\text{FAİZ DIŞI FAZLA} &= \frac{\text{Toplam Gelirler- Faiz Dışı Fazla}}{\text{Milli Gelirler}} \\ (2005) &= \frac{27.30 \text{ katrilyon}}{419.692 \text{ katrilyon}} \\ &= \%6.5\end{aligned}$$

Yıllar itibariyle gerçekleően faiz dışı fazlanın milli gelire oranı aőağıdaki tabloda gösterilmiştir.

(Tablo 2)

Faiz Dışı Fazlanın Milli Gelire Oranı (%)

1998	4.4
1999	2.0
2000	5.7
2001	7.1
2002	4.3
2003	5.3
2004	
(Ocak-Eyll)	5.7
2005 (hedef)	6.5

Faiz Dışı Harcama Kalemlerinin Dağılımı

Kamu Harcamalarını Fonksiyonel olarak on ana baőlık altında sınıflandırılabiliriz:

- 1) Genel Kamu Hizmetleri (Faiz harcamaları dıőıldkten sonra kalan kısım)
- 2) Savunma Hizmetleri
- 3) Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri
- 4) Ekonomik İőler ve Hizmetler
- 5) evre Koruma Hizmetleri
- 6) İőkan ve Toplum Refahı Hizmetleri
- 7) Sağılık Hizmetleri
- 8) Dinlenme Kültür ve Din Hizmetleri

9) Eğitim Hizmetleri

10) Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri

Bu harcama gruplarının 2005 yılındaki bütçe hedefleri doğrultusunda dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

ÖDENEKLERİN FONKSİYONEL SINIFLANDIRMAYA GÖRE DAĞILIMI 2005

Faiz harcamaları Genel Kamu Hizmetleri içerisinde yer almaktadır. 2005 yılı Konsolide bütçesinin %44'ü yani 67.953.074.244.000.000 TL'si genel kamu hizmetlerine ayrılmakta ve bununda %83'ü (56.440.000.000.000 TL) faiz harcamalarına gitmektedir.

2005 yılı Konsolide bütçe tasarısına göre faiz harcamalarına 56.440.000.000.000 TL ayrılmakta ve bu tutarda tüm bütçenin %36.4'üne tekabül etmektedir.

Faiz Dışı Fazlanın Önemi :

Faiz Dışı Fazla çeşitli yönlerden çok büyük önem arz eder.

Hükümetlerin yüksek borç yükünü azaltmak için mutlaka faiz dışı bütçe fazlası vermesi gerekmektedir. Eğer faiz ödemeleri olmasa bile kamu kesimi finansman dengesi açık veriyorsa durum vahim demektir. Faiz dışı fazla varsa kamu kesimi normal giderlerini ve faiz giderlerinin bir bölümünü borçlanmaya ihtiyaç duymadan yapabilmekte, faiz giderlerinin geri kalan bölümünü karşılayabilmek için borçlanma ihtiyacı duymaktadır. Bu sayede var olan borç yükünü aşağıya çekmek mümkündür. Ancak faiz dışı fazla ile borç yükünü tamamen kapatmak ise imkansızdır.

Faiz dışı fazla piyasalar açısından da çok önemlidir. Piyasa oyuncuları ekonomik gidişatın seyrini görmek ister ve buna göre hangi yönde karar ala-

caklarını belirlemek için bazı temel göstergeleri dikkate alırlar. Bu göstergelerden bir tanesinde hükümetlerin bütçelerinde öngördükleri faiz dışı fazla hedefidir. Bu hedef tek başına yeterli olmayıp IMF ile mutabık kalınması ve bu hedef doğrultusunda ne gibi yapısal önlemler alınacağı dikkatle izlenir. Faiz dışı fazla bizdeki gibi yüksek bütçe açığı olan ülkelerde, hükümetlerin ekonomik istikrarın sağlanması adına belirlemiş olduğu hedeflere ulaşmasındaki gayretleri göstermesi açısından son derece önemlidir.

Değerlendirme :

Faiz dışı fazla yüksek oranlarda verilmez ise borç yükü azalmayacak ve borçların ödenebilmesi için yeniden borçlanılacak ve buda mevcut borç stokunu daha da arttıracaktır. Borç yükü artan bir ülkenin riskleri de arttığından ekonomisine yeni kaynak girişi mümkün olmayacak, faizler daha da yükselecek ve enflasyonu düşürmek mümkün olamayacaktır. Reel faizin yüksek olması sonucunda da borçlanma maliyetleri artacaktır. İşte, faiz dışı fazlanın önemi de buradan kaynaklanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin bütçe giderleri arasında en yüksek orana faiz harcamalarının sahip olduğunu belirtmiştik.Yüksek miktardaki borç stokunun azaltılması için her yıl bütçenin önemli bir bölümü (2005 için%36.4'ü) faiz harcamalarına gitmektedir. Bu borç stokunun oluşmasında ise bütün hükümetler tarafından,önceki dönemler içinde çok yüksek faiz oranları ile çok büyük miktarlarda borçlanılması etkili olmuştur. Bu faiz yükü Türkiye'nin kalkınmasının önündeki en büyük engellerden birini teşkil etmektedir. Yüksek miktardaki borcu azaltmanın tek yolu ise borcu geri ödemek yani yüksek miktarda faiz dışı fazla vermektir. Bu nedenle hükümetlerin ekonomi politikalarının başında gelen yüksek borç stokunu azaltmak için mutlaka yüksek oranlı faiz dışı fazla hedefi konulmalıdır.

Faiz dışı fazla hedefine ulaşmak için yapılması gereken iki yöntemden birini uygulamaktır. Bunlardan biri bütçenin gelir kalemlerini yani vergileri arttırmaktır. Diğerisi ise faiz dışı harcamalarda tasarrufa gitmektir. Hükümetler için en zor kararlardan bir tanesi işte bu yöntemlerden hangisini seçeceğidir. Birinci yöntemi yani gelirlerini arttırmayı tercih ettiğini varsayarsak;

Tablo 1'de de görüleceği üzere bütçenin gelir kalemlerini vergiler oluşturmaktadır. Eğer siz zaten ekonomi çevrelerince çok büyük tepki toplayan yüksek vergi oranlarını arttırmaya kalkarsanız hem daha büyük tepkilerle karşılaşacak hem de artan vergi oranları negatif etki yaparak vergi gelirlerini beklenen oranda arttırmayacaktır.

İkinci yöntemi seçerseniz; Bu sefer harcama kalemlerinden tasarruf etmeniz gerekecektir. Yıllardır bekletilen yatırımları kısmanız, sosyal transferleri azaltmanız, personel giderlerini yani memur ve işçiye verilen zamları azaltmanız, devletin adalet, güvenlik, sağlık gibi zorunlu hizmetlerinde tasarrufa gitmeniz zor olacaktır.

İki yöntemde aslında hükümetler tarafından uygulanmak istenmesede, yüksek borç stokunu azaltmak için zorunlu görülen faiz dışı bütçe fazlası verebilmek için mutlaka tercih edilmektedir. Hükümetin son dönemlerde faiz dışı fazlanın % 6,5 olarak belirlenmesi neticesinde bu iki yöntemden farklı bir alana doğru gittiğini görmekteyiz. Gelirlerin artırılması hedeflenerek faiz dışı fazla tutturulmaya çalışılmakta ancak gelirlerin artırılması vergi oranlarında yapılan artışlarla değil, bizce de daha uygun olan vergi dışı gelirlerin (özelleştirme gelirleri, 2-B diye tabir edilen orman vasfını yitirmiş arsa ve arazilerin satışı, lojman satışı gibi) artırılmasıyla sağlanmaya çalışılmaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR - MAKALELER

Şahin, Hüseyin. Türkiye Ekonomisi, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 1998.

Akdoğan, Abdurrahman. Kamu Maliyesine Giriş, Ankara, 1999

Ünsal, Erdal Makro İktisat, Ankara 2002.

Seyidoğlu, Halil. Teori Politika ve Uygulama. 7. Baskı. İstanbul, 1990

Eğilmez, Mahfi, 'Biraz Aritmetik' Radikal, 10 Haziran 2004

Öğr. Gör. Mehmet Kocaman, 'Faiz Dışı Fazla Gerçekten Çözüm mü?'

Sak, Güven, 'Yine Yanlış Bir Büyüme Tartışması' Referans.

Kıbrızlı, İbrahim, 'Faiz Dışı Fazlanın Önemi', Zaman 01.05.2003

Güner, Murat. Ntvmsnbc 'Faiz Dışı Fazla', 20.12.2002.

[http:// www.spk.gov.tr](http://www.spk.gov.tr)

<http:// www.mb.gov.tr>

<http:// www.hazinemüstesarlığı.gov.tr>

<http:// www.tbmm.gov.tr>

<http:// www.maliye.gov.tr>

<http:// www.bumko.gov.tr>

<http:// www.makalem.com.tr>

<http:// www.vergiturk.com.tr>